

Några ord om typsnitt och text.

Typsnitt kan delas in i olika familjer, som i sin tur kan delas upp i undergrupper. Vissa typsnitt kan vara svåra att kategorisera, men de flesta faller in i respektive kategori ganska tydligt. Här utgår vi från den så kallade Vox-klassificeringen, ett system som sammanställdes på 1950-talet av den franske typografen Maximilien Vox. Det används internationellt och utgår från några få huvudfamiljer av typsnitt.

Såväl olika typsnittsfamiljer som enskilda typsnitt har ett kulturellt arv och förknippas med allt från platser och epoker till politiska rörelser och kommersiella varumärken. Genom att vara medveten om vilka referenser som är behäftade med det typsnitt man väljer, kan man dels förstärka sitt budskap eller arbeta med lager av underliggande anspelningar, och dels undvika ovälkomna asso-

ciationer. Vad texten uttrycker kan även illustreras med en rad andra typografiska medel, såsom textstorlek, disposition, färg och så vidare.

Den första typsnittsfamiljen enligt Vox-systemet är antikvorna. De kännetecknas av sina seriffer, det vill säga de små "fötterna" på bokstäverna, samt att de har tydliga växlingar mellan tjocka grundstreck och tunna hårstreck. Antikvorna lämpar sig bra för stora mängder löpande text och används mycket i böcker och tidningar. Tidigare undveks antikvor i digitala miljöer, då skärmapplösning med mera gjorde dem svårlästa och otydliga, men numera förekommer de överallt. Antikvorna ger ett klassiskt och seriöst uttryck och förmedlar ofta en historisk förankring, då de har rötter tillbaka till antiken och renässansen, och har fortsatt att utvecklas fram till idag.

Aa Caslon

Aa Baskerville

Aa Garamond

Aa Bodoni

Aa Didot

Den andra stora typsnittsfamiljen är linjärerna. De kallas även sansseriffer eller grotesker. Bokstäverna i en linjär saknar helt seriffer och deras linjer är jämntjocka. Även om linjerna ofta upplevs som moderna och ganska sentida i sin strama enkelhet, härror de från antikens Grekland. De fick dock sin stora popularitet i och med funktionelismen på 1930-talet och förknippas fortfarande med dess ideal. I löpande text kan linjerna upplevas som svårtlästa, då de erbjuder relativt lite variation för ögat, som får svårt att urskilja ord-bilder vid stora mängder information. Man talar exempelvis om att vissa linjärer har sluten form, vilket gör att formen vid en hastig anblick kan förväxlas med andra bokstäver.

e e

Öppen form

Sluten form

Aa Arial

Aa Futura

Aa News Gothic

Aa Frutiger

Aa Akzidenz-Grotesk

Mekaner, eller egyptienner som de också kallas, började komma under 1800-talet i och med industrialismen och ett ökat behov av reklam. Denna typsnittsfamilj kännetecknas av sina överdrivna seriffer. Många kända varumärken innehåller en mekan och dessa typsnitt återfinns också på till exempel affischer.

Aa Rockwell

Aa Clarendon

Aa Courier

Typsnitt som ska påminna om handskrift kallas skript. Till denna typsnittsfamilj räknas både skrivstilar och kalligrafiska fonter. Skript är vanliga både i reklam och i mer personliga trycksaker, såsom inbjudningar och brev.

Man kan även tala om fantasitypsnitt och extremer, när man ska kategorisera mer fritt utformade typsnitt, som inte faller in i de nämnda typsnittsfamiljerna ovan.

För att fånga ögat handlar det om att skapa så kallade ordbilder. Generellt kan man säga att detta underlättas genom kombinationen av versaler och gemener, det vill säga stora och små bokstäver. Om man endast skriver med versaler blir ordbilderna mer enhetliga och jämna, vilket kan försvåra när läsaren snabbt ska urskilja ordbilderna. Dessutom

Aa

Brush

Pa

French Script

Aa

Kunstler Script

Aa

Monotype Corsiva

Aa

American Scribe

Mekaner och skript är vanliga i logotyper, då de effektivt bryter av mot andra, mer konventionella textblock. Klassiska exempel är varumärken som Volvo och Coca Cola. Logotyper handlar i stort om att sticka ut och innefattar kombinationer av text och bildelement som står i kontrast mot den omgivande miljön.

kan överdriven versalisering ge ett påträngande och "skrikigt" intryck, och därför brukar det i stort endast tillämpas på rubriker med färre ord, samt i logotyper.

I traditionell styckeformatering brukar man dela in textmassan i bland annat huvudrubriker, underrubriker, mellanrubriker, ingress och brödtext. För att skapa ett enhetligt och harmoniskt uttryck brukar man rekommendera att man kombinerar så få typsnitt som möjligt och använder sig av de varianter som finns inom ett typsnitt för att särskilja olika format; utvecklade typsnitt erbjuder många möjligheter i form av kapitäl, fetstil, kursiv stil med mera.

För att få fram ett budskap i text är informationshierarki och läsbarhet viktiga komponenter. Här handlar det om styckeformat och typsnitt,

men också om storlek, mellanrum, radlängd och färg.

När det gäller typstorlek är inte alltid stor text lättare att läsa än liten, den kan tvärtom innebära en tuffare utmaning för mottagaren att ta in, då den tar större plats och ögat behöver söka fler så kallade fixeringspunkter för att koda av den. Man brukar säga att löpande text som ska läsas av vuxna med normal syn bör vara i 10-12 punkter och i tidningar med smala spalter i 7-9 punkter. Typstorlekar över 12 punkter för löpande text brukar endast användas i barnböcker eller för läsare med nedsatt synförmåga. Man bör ta hänsyn både till läsbarheten, men också vilket intryck man vill göra.

Rader i löpande text bör helst innehålla cirka 55-65 tecken och definitivt inte vara kortare än 35 tecken.

Ett annat begrepp som är viktigt att känna till är kägel, som anger radmellanrum. Radavståndet måste alltid anpassas efter sammanhanget och övriga storleksparametrar. En viktig regel är att ordmellanrummen aldrig överstiger radavståndet, då det medför att ögat lätt tappas fört och väljer den kortaste vägen.

Att arbeta med färg är ofta ett effektivt sätt att skapa fokus och kontrast, om man undviker några mer eller mindre uppenbara "fällor". Arbetar man med vit eller väldigt ljus bakgrund brukar man avråda från grön och röd färg om texten är tunn och om färgerna inte är tillräckligt mätade. Detta för att personer med den vanligaste typen av defekt färgseende, så kallad röd-grön färgblindhet, ska kunna läsa texten. Detta är en inte helt ovanlig åkomma. Gul text mot vit bakgrund har generellt

dålig läsbarhet, då kontrasten blir så gott som minimal. Färger och kombinationer av färger kan naturligtvis skicka signaler och utgöra en del av ett budskap, då de kan referera till allt möjligt – från religion och politik

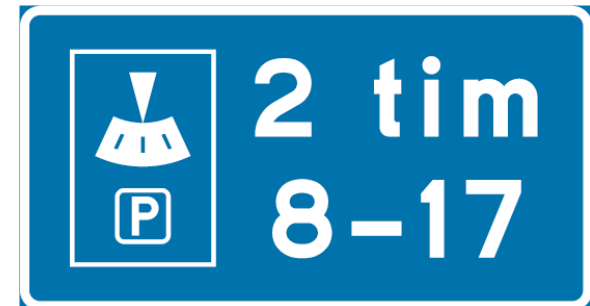

Ett exempel på färg som kan symbolisera olika saker beroende på sammanhang och plats är vitt.

till geografi och traditioner. Färgpreferenser kan dessutom vara lokala och färger kan vara förknippade med helt skilda saker i olika delar av världen.

Många enskilda typsnitt har kommit att starkt förknippas med, eller till och med skapats speciellt för, vissa varumärken eller typer av information. Det finns traditioner inom olika fält, och det är ingen slump att många tidningar och tidskrifter har typografi som bygger på klassiska antikvor och att många sentida företag bygger sin grafiska profil på vad som upplevs som stilrena linjärer.

Val av typsnitt är en del av arbetet med att förmedla ett budskap. För organisationer och myndigheter som är måna om hög trovärdighet är det naturligtvis viktigt att inte skapa oönskade associationer. Samtidigt kan en spänningsskapande

Typsnittet Tratex är särskilt framtaget för svenska vägs skyltar och förknippas just därför starkt med detta område. Ett exempel på extremt vanligt förekommande typsnitt är Helvetica. Det känns igen i en rad internationella varumärken och, inte minst, i varningstexter.

lekfullhet med motsatser och "underexter" bidra till tankeväckande och starka intryck. Det handlar dels om att motsvara förväntningar och bygga upp förtroende, och dels om att skapa uppmärksamhet och överraskningsmoment. Typografin med sina typsnitt och sin utformning ingår alltid i ett kulturhistoriskt och kulturellt sammanhang, och det gäller att känna sin mottagare och målgrupp när man skapar en design.

Vi önskar inga barn en
Und Jul

Frankfurter Allgemeine
ZEITUNG FÜR DEUTSCHLAND

Aftenposten

Mellankrigstidens tyska högerpropaganda innefattar ofta frakturtypsnitt, som från början uppkom på 1500-talet och sedermera fick fäste i tyskspråkiga områden, samt i de nordiska och baltiska länderna. Frakturtypsnitt förekom i stor utsträckning under tredje riket, då de sågs som typsnitt med förankring i den germanska kulturen, men de återfinns än idag som dekorativa inslag i diverse grafiska produkter. Bland annat används frakturtypsnitt i Frankfurter Allgemeiners och i norska Aftenpostens logotyper. Överst ses en text från BRIS julkampanj 2015.

Läs mer om funktionell och effektiv texthantering, samt om typsnitt, deras historia och användning i:

- Hellmark, C. (2004). Typografisk handbok. Ordfront Förlag, Stockholm.
- Koblanck, H. (2003). Typografi, bild och grafisk design. Bonnier Utbildning, Stockholm.
- Myndigheternas skrivregler. (2004).

<http://www.regeringen.se/rattsdokument/departementsserien-och-promemorial/2004/11/ds-200445/>

- Svenska skrivregler. (2008). Liber, Stockholm.